

Suomen oikeusfilosofisen yhdistyksen (Sofy ry) ja Hyvinvointioikeuden instituutin seminaari
**Itsemääräämisoikeus filosofisena ja juridisena
käsitteenä**

Ma 26.11. 2018 - ti 27.11 2018

Itä-Suomen yliopisto, Joensuu AGORA-rakennus: ma Sali AG100 klo 13-18, ti Sali AG101 klo 9-14.

Ohjelma

26.11.

12:30–13:00 Kahvitarjoilu

13:00–13:15 **Seminaarin avaus** - Paul Tiensuu & Anna Mäki-Petäjä-Leinonen

13:15–14:15 **Itsemääräämisoikeuden suhde muihin oikeuksiin** (pj. Anna Mäki-Petäjä-Leinonen)

Itsemääräämisoikeuden perusta muissa oikeuksissa (Paul Tiensuu)

Itsemääräämisoikeus ja hyvinvointi (Maija Aalto-Heinilä)

14:15–14:30 Tauko

14:30–15:30 **Itsemääräämisoikeus bio- ja lääketieteen oikeudessa ja bioetiikassa** (pj. Seppo Sajama)

Itsemääräämisoikeuden rajat: Abortti, anoreksia, nälkälakko ja elinsiirrot (Liisa Nieminen)

Päihdeongelma ja itsemääräämisen diskurssit (Heidi Poikonen & Oskari Korhonen)

15:30–15:45 Tauko

15:45–16:45 **Kansan ja yksilön itsemääräämisoikeus** (pj. Visa Kurki)

Valtion itsemääräämisoikeus ja sen rajat (Pauli Rautiainen)

Miten torjua herruutta - tasavaltalainen näkemys kansalaisten vapaudesta (Niko Noponen)

16:45–17:15 Tauko

17:15 Vastaanotto

27.11.

09:00–9:15 Kahvitarjoilu

09:15–10:15 **Tietoyhteiskunta, informaatioteknologia ja itsemääräämisoikeus** (pj. Maija Aalto-Heinilä)

Itsemääräämisoikeus ja oikeudenmukaisuus bioetiikassa (Matti Häyry)

Digitaalisten identiteettien kommunikaatio-oikeudet markkinoiden kontrollissa (Jenni Hakkarainen)

10:15–10:30 Tauko

10:30–11:30 **Vajaakykyisen aikuisen itsemääräämisoikeus** - (pj. Matti Häyry)

Toimintakyvyltään heikentyvän ihmisen autonomia (Anna Mäki-Petäjä-Leinonen)

Haluan näkyä elämälle - muistisairauden vaikutukset autonomiseen toimijuuteen (Henna Nikumaa)

11:30–12:30 Lounas

12:30–13:30 **Lapsen itsemääräämisoikeus** (pj. Paul Tiensuu)

Lapsipotilaan päätöksentekokyvykkyyden arvioinnista (Kirsi Pollari)

Respektiä ja monipaikkaista osallisuutta: Lapsuus ja itseys oikeudessa feminististen autonomiakäsitysten valossa (Sanna Mustasaari)

13:30–14:00 Loppusanat

Abstraktit

Itsemääräämisoikeus ja hyvinvointi

Maija Aalto-Heinilä

Yksilön autonomialla on selvästi läheinen suhde käsityksiimme hyvinvoinnista. Kytöksen olemassaolon voi osoittaa negatiivista kautta, eli tarkastelemalla, millaisille vastaesimerkeille monet perinteisistä filosofisista hyvinvointiteorioista ovat alttiita: ne eivät kykene ottamaan yksilön autonomiaa riittävällä tavalla huomioon (kuten Eerik Lagerspetz (2011) on osoittanut). Mutta kysymykseen, miten itsemääräämisoikeus tarkkaan ottaen vaikuttaa hyvinvointiimme, on hankalampi vastata. Usein autonomia ja hyvinvointi näyttävät jopa toisilleen vastakkaisilta, sillä kysymys yksilön itsemääräämisoikeudesta nousee tyyppillisesti esiin juuri sellaisissa tilanteissa, joissa henkilö haluaa tehdä jotakin, mitä pidetään hänelle haitallisena. Pohdin esityksessäni, missä määrin tämä jännite autonomian ja hyvinvoinnin välillä on mahdollista poistaa, ja milloin taas autonomia tulee kunnioittaa riippumatta siitä, mikä vaikutus yksilön valinnoilla on hänen hyvinvointiinsa. Tämä vaatii niin ”autonomian” kuin ”hyvinvoinnin” käsitteiden lähempää tarkastelua, sekä erottelua eri elämänsfäärien välillä, joissa autonomiaa käytetään.

Digitaalisten identiteettien kommunikaatio-oikeudet markkinoiden kontrollissa

Jenni Hakkarainen

Internet rakentui liberalistiselle ideaalille. 80-luvulla sen toivottiin vapauttavan yksilön keskitetyn median kontrollista ja demokratisoivan informaation jakamisen. Kunnes jokin meni vikaan ja sosiaalisten medioiden alustat ryhtyivät moderoimaan. Reaktio on seurausta etenkin tarpeesta siivota verkkokeskustelusta räikeimmät oikeudenloukkaukset, mutta myös arkiseksi puheeksi tai poliittiseksi protestiksi ymmärrettyä sisältöä rajoitetaan. Jos käyttäjä rikkoo yrityksen ei-julkisia yhteisösääntöjä, äärimmäisissä tapauksissa hänet vaiennetaan tai profiili, digitaalinen ruumis, poistetaan. Vapauden ideaalille liiketoimintansa rakentaneet ja tällä ideologialla itseään markkinoineet alustat pitkälti määrittelevät yksilön kommunikoinnin ehdot.

Media- ja kommunikaatio-tutkimuksessa on havainnoitu, kuinka yksilöiden kokemus tilan, puheen ja ruumiin rajoista muuttuu kommunikaation välineiden kehityksen myötä. Tilan ja ruumiin käsite laajenee. Sen sijaan perus- ja ihmisoikeuksien purevuus on yhä alisteinen kyvyille systematisoida maailmaa yksityinen - julkinen, ihminen - ei-ihminen jaottelulle.

Artikkeli käsittelee sosiaalisten medioiden sisällönmoderointia ja digitalisten identiteettien kommunikointioikeuksia. Se kysyy, mikä on perusoikeusjärjestelmän rooli kybermaailmassa tapahtuvassa kommunikointi- ja yhteisönmuodostuksessa - tai tulisiko sillä ylipäätensä olla jokin rooli? USA:ssa ja Saksassa on kertynyt tuomioistuinkäytäntöä, jossa asemaa on käsitteellistetty sopimus- ja rikosoikeudellisena ilmiönä. Perusoikeudellinen systematisointi sen sijaan on olematonta

Itsemääräämisoikeus ja oikeudenmukaisuus bioetiikassa

Matti Häyry

Potilaan ja asiakkaan itsemääräämisoikeus on yksi länsimaisen bioetiikan kulmakivistä. Se on kuitenkin avoin erilaisille tulkinnoille taustaoletuksista riippuen. Onko kyseessä universaalin yksilön vai positionaalisen ryhmän jäsenen oikeus? Onko tämä oikeus kellä tahansa yksilöllä vai vain niillä, jotka täyttävät jotkin rationaalisuutta tai moraalisuutta koskevat ehdot? Onko se vain perinteisten, spontaanisti muotoutuneiden ryhmien jäsenillä vai myös itse itsensä ryhmiksi tunnustaneiden? Kuka tai mikä on ”itse”, mitä ”määrääminen” tässä tarkoittaa ja minkälaisesta ”oikeudesta” on kysymys vaikkapa omien, muiden ihmisten, yhteisön, yhteiskunnan, ammattikuntien, valtion ja oikeuslaitoksen velvollisuuksien kannalta?

Asiaa voi valaista tarkastelemalla sitä erilaisia oikeudenmukaisuuskäsityksiä vasten. Olen tutkimusryhmineni hahmotellut Oikeudenmukaisuuden Kartan, jota vasten monenlaisia normatiivisia käsitteitä ja yhteiskunnallisia ilmiöitä voidaan tutkailla. Kartta on kehitetty kritiikiksi suomalaisissa poliittisissa kommentaareissa käytetylle nelikentälle, joka toimii kahden muuttujan - talousoikeisto/talousvasemmisto ja arvokonservatiivi/arvoliberaali - varassa. Kolmella akselilla toimiva mallimme erottaa jälkimmäisessä jaottelussa kaksi toisistaan riippumatonta ulottuvuutta - konservatiivinen/radikaali ja liberaali/moniarvoinen - ja soveltuu nähdäkseni hyvin myös itsemääräämisoikeutta koskevien kysymysteni vastaamiseen.

Respektiä ja monipaikkaista osallisuutta: Lapsuus ja itseys oikeudessa feminististen autonomiakäsitysten valossa

Sanna Mustasaari

Autonomialla voidaan tarkoittaa monia asioita, esimerkiksi sitä, että henkilö toimii omista lähtökohdistaan parhaaksi katsomallaan tavalla tavoitellen itselleen merkityksellisiä asioita. Autonomian käsite siis sisältää monenlaisia reflektiivisiä itsesuhteita: kykyä tehdä päätöksiä, valintoja ja arvostelmia sekä asettaa toiminnalle tavoitteita ja arvioida sitä. Feministisessä teoriassa autonomiaa on eroteltu esimerkiksi prosessuaaliseen ja asialliseen autonomiaan sekä kausaaliseen ja konstitutiiviseen autonomiaan. Autonomiaa on lähestytty sekä sisältöneutraalisti että arvosidonnaisena käsitteenä, ja sen on joskus esitetty jäsenyvän paremminkin asteittaisena tai paikallisena ja tilannesidonnaisena kuin monoliittimaisena, muuttumattomana ja kaikki tilanteet kattavana. Relationaalisissa lähestymistavoissa on korostettu joko itsesuhteen ja autonomian syntymistä sosiaalisissa suhteissa tai autonomian ja päätöksenteon muuttuvaa, dynaamista ja relaatioista riippuvaa luonnetta. Tässä puheenvuorossa tarkastellaan eri autonomiakäsityksiä erityisesti lapsen oikeudellisen aseman kautta. Tarkastelun keskiössä on kysymys siitä, millaisena eri autonomiakäsitykset ymmärtävät subjektin ja sosiaalisen ympäristön väliset suhteet.

Toimintakyvyltään heikkenevän ihmisen autonomia

Anna Mäki-Petäjä-Leinonen

Tarkastelen alustuksessani toimintakyvyltään heikentyvän ihmisen autonomian toteutumista kolmen eri itsemääräämisen osa-alueen näkökulmasta: 1) päätöksentekoa, jonka tekee toimintakyvyltään heikentyvä, mutta riittävän ymmärryskykyinen henkilö, 2) päätöksentekoa, jonka tekee ymmärryskyvyn rajoilla oleva henkilö, ja 3) päätöksentekoa, jonka tekee sijaispätöksentekijä vajaakykyisen aikuisen puolesta. Näitä eri päätöksenteon muotoja tarkastelen peilaten ajatuksia erityisesti täysivaltaisen yksilön oikeuteen tehdä itsenäisiä päätöksiä, kuulemista osana itsemääräämisoikeutta sekä vajaakykyisen ihmisen ennakkoon ilmaisemien toiveiden ja elämän arvojen kunnioittamista häntä koskevia päätöksiä tehtäessä. Tarkastelen alustuksessani esimerkinomaisesti myös kesällä 2018 annettua asiakas- ja potilaslain esitystä vajaakykyisen aikuisen näkökulmasta sekä ikäihmisen kotisaattohoitoa tarkastelevan tutkimushankkeen alustavia tuloksia relationaalisen autonomian näkökulmasta.

Itsemääräämisoikeuden rajat: Abortti, anoreksia, nälkälakko ja elinsiirrot

Liisa Nieminen

Käsittelen suomalaisten valtiopäiväasiakirjojen ja ihmisoikeustuomioistuimen käytännön valossa yksilön itsemääräämisoikeutta mm. elimen/kudoksen luovuttamisen ja abortin osalta, sekä erikseen alaikäisten/vajaakykyisten oikeuksia ainakin kudoslain osalta. Elinsiirtojen suhteen

käsittelen erikseen eläviltä ja kuolleilta tapahtuvia siirtoja. Lisäksi käsittelen mm. anorektikon itsemääräämisoikeutta ja yleensäkin oikeutta ryhtyä syömälakkoon. Muilta osin en varsinaisesti potilasoikeutta käsittele.

Haluan näkyä elämälle – muistisairauden vaikutukset autonomiseen toimijuuteen

Henna Nikumaa

Tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, mitä haasteita muistisairaus aiheuttaa sairastuneen autonomialle ja miten vaikutukset koetaan sekä selvittää, miten muistisairaajat ihmiset varautuvat erityisesti oikeudellisen toimintakykynsä heikentymiseen ja miten monialainen ammattihenkilöstö heitä siinä tukee.

Aineisto ja menetelmät

Primääriaineisto muodostuu 16 muistisairaahan ihmisen (61-84 v.) yksilöhaastatteluista (haastateltiin kaksi kertaa puolen vuoden välein). Sekundaarinen aineisto muodostuu sosiaali- ja terveydenhuollon, holhoustoimen, yleisen edunvalvonnan ja pankkien ammattihenkilöiden sekä eläkeläis- ja potilasjärjestöjen toimijoiden 25 ryhmähaastattelusta (yhteensä 98 ihmistä). Olen analysoinut litteroimani aineiston hyödyntäen abduktiivista sisällön analyysiä.

Tulokset

Haastatellut muistisairaajat kokivat muistisairauden vaikuttavan autonomiansa toteutumiseen ja oikeudelliseen toimintakykyynsä. He kokivat vaikutuksia päätöksentekokykyynsä, muutoksia sekä läheisten että ammattihenkilöstön suhtautumisessa sekä eriarvoisuutta muihin sairaus-, vamma- ja ikäryhmiin nähden. Sairastuneiden kuvaukset oman autonomiansa toteutumisesta olivat yksilöllisiä ja tilannesidonnaisia. Ammattihenkilöstö koki vaikutuksia muistisairaiden oikeudellisen toimintakyvyn heikentymisessä sekä haasteita suojaamisen tarpeen havaitsemisessa ja oikeustoimikelpoisuuden arvioinnissa.

Oikeudellinen ennakointi koettiin autonomisen toimijuuden tukemisen välineenä. Tuloksissa painottuivat myös moninaiset ohjauksen ja neuvonnan antinomiat.

Johtopäätökset

Edetessään muistisairaus vaikuttaa sairastuneen autonomiaan ja oikeudelliseen toimintakykyyn, jolloin oikeudellisen toimintakyvyn tukemisen keinot nousevat autonomisen toimijuuden kokemuksissa keskeisiksi. Muistisairas ihminen liikkuu autonomian akselilla, jossa itsemääräämisoikeuden tukemisen ja suojaamisen keinot vaihtavat vetovuoroa sairauden edetessä.

Miten torjua herruutta – tasavaltalainen näkemys kansalaisten vapaudesta

Niko Noponen

Vallitsevan liberalistisen käsitteellistämistavan sijaan tai ohella on tarpeen katsoa myös vanhempaa tasavaltalaista tapaa käsitteellistää yhteiskunnallista tai poliittista vapautta. Kysymys siitä, miten ihminen voi yhdessä muiden kanssa, yhteiskunnassa, elää vapaasti, itseään määräten, itsenäisesti tai riippumattomasti, kuului alusta pitäen klassisen kreikkalaisen filosofian keskeisiin aiheisiin. Antiikin kreikkalaiset ja roomalaiset klassikot olivat lähtökohtana tasavaltalaisen poliittisen ajattelun kehittäjissä myöhäiskeskiajalta varhaiselle uudelle ajalle. 1980-luvulle tultaessa tasavaltalainen teoretisointi ja tasavaltalaisen perinteen tutkimus palasivat vahvasti politiikan teoriaan ja yhteiskuntafilosofiaan.

Tunnetuimpien uusrepublikanismiin teoreetikoiden Quentin Skinnerin ja Philip Pettitin mukaan tasavaltalaisessa tai republikanisissa poliittisen ajattelun perinteessä vapaus käsitettiin

negatiivisella tavalla. Skinnerin ja Pettitin mukaan tasavaltalainen negatiivinen vapauskäsitys eroaa kuitenkin oleellisesti vallalla olevasta liberalistisesta negatiivisesta vapauskäsituksesta. Liberalistit katsovat yhteiskunnallisen vapauden olevan sitä laajempaa, mitä vähemmän on ulkoisia rajoitteita tai esteitä. Tasavaltalaiset korostavat yhteiskunnallisen vapauden olevan oleellisesti ylivallan tai herruuden poissaoloa.

Lähestyn esityksessäni kansalaisten vapautta ja itsemääräämistä hahmottelemalla niitä uhkaavan herruuden tai mielivaltaisen ylivallan tekijöitä ja uhkien torjunnan edellytyksiä. Näihin edellytyksiin kuuluu oleellisesti kansalaisten toiminta keskinäisen vapauden ja oman itsemääräämisensä edellytysten turvaamiseksi.

Päihdeongelma ja itsemääräämisen diskurssit

Heidi Poikonen ja Oskari Korhonen

Päihteiden käyttöä ja päihdehuoltoa koskevaa suoraa tai muuten näiden kannalta relevanttia lainsäädäntöä löytyy usealta eri oikeudenalalta ja sääntelykokonaisuudesta. Ihminen, jolla on päihdeongelma, voi saada sosiaalisen "käyttäjän" statuksen lisäksi päihteidenkäytön seurauksena useita erilaisia oikeudellisia statuksia: tämä voi olla yhtä- ja eriaikaisesti esimerkiksi potilas, sosiaalihuollon asiakas, (edunvalvonnan) päämies, vajaavaltainen, rikoksesta epäilty, vastaaja tai vanki.

Erilaisiin statuksiin liittyy myös erilaisia käsityksiä itsemääräämisoikeudesta. Itsemääräämisoikeuden perusoikeudellisuudesta huolimatta oikeusjärjestyksen päihdeongelmalliselle henkilölle kulloinkin mahdollistaman itsemääräämisen laatu voidaan pyrkiä kytkemään erilaisten, systeemiteoreettisesti luonnehdittujen yhteiskunnan osajärjestelmien tai organisaatioiden - ja samalla niitä koskevien oikeudenalajien ja sääntelykokonaisuuksien - yleisiin funktioihin taikka niissä vallitseviin ihmiskäsityksiin tai käsityksiin itsemääräämisen itseis- tai välinearvoisuudesta. Laatu voidaan pyrkiä kytkemään myös käsityksiin päihdeongelman luonteesta: päihdeongelmasta ja päihdehuollon asiakkaista on historiallisesti puhuttu järjestyksenpidollista moraalidiskurssia, sairausdiskurssia tai yksilön oikeuksia korostavaa diskurssia painottaen.

Olemme erityisen kiinnostuneita sosiaali- ja terveydenhuollossa vallitsevista itsemääräämiskursseista ja arkastelemme niitä erityisesti oikeuden linssiä lävitse. Integraatiopyrkimykset, jotka painavat sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toiminnallisia, hallinnollisia ja oikeudellisia kokonaisuuksia vastakkain, vaativat muun ohella myös itsemääräämiskäsitysten yhtenäistymistä.

Lapsipotilaan päätöksentekokykykyiden arvioinnista

Kirsi Pollari

Tutkin väitöskirjassani alaikäisen potilaan itsemääräämisoikeuden edellytysten arvioinnin taustalla vaikuttavia oikeudellisia, ammattikulttuurisia ja teoreettisia lähtökohtia. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millaisina alaikäisen asemaa koskevat säännökset ovat hahmottuneet käytännön toiminnassa terveydenhuollossa ja millaista harkintaa lääkärit ovat laintulkinnassa ja sen soveltamisessa käyttäneet.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7.1 §:n mukaan ikänsä ja kehitystasonsa perusteella hoidostaan päättämään kykenevää alaikäistä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Katsottaessa, että alaikäinen on hoitonsa suhteen itsemääräävä, hän voi myös kieltää tietojensa luovuttamisen huoltajilleen (PotL 9.2 §). Lapsen päätöksentekokykykyiden arviointi on jätetty terveydenhuoltohenkilökunnan, käytännössä lääkärin, arvioitavaksi.

Tutkimukseni empiirinen osio on toteutettu lääkäreille suunnattuna kyselylomaketutkimuksena. Kyselyssä selvitettiin lääkäreiden näkemyksiä liittyen alaikäiselle potilaalle säädettyyn oikeuteen päättää omasta hoidostaan sekä hoitotietojensa luovuttamisesta huoltajilleen. Kyselyaineiston tuottamaa tietoa peilataan potilaslain alaikäisen päätöksentekokykyä koskevien säännösten valmisteluun, johon liittyvät asiakirjat ovat tutkimukseni toisena keskeisenä aineistona. Alustuksessani pohdin, millaisin kriteerein lapsipotilaan itsemääräämisoikeuden edellytyksiä arvioidaan terveydenhuollon käytännön toiminnassa.

Valtion itsemääräämisoikeus ja sen rajat

Pauli Rautiainen

Modernin valtion aikakaudella oikeudellisen maailman kuvittelua hallitsee ajatus siitä, että oikeusjärjestykset ovat valtiollisia järjestyksiä: valtion olemassaolo perustuu sen suvereenisuudelle toisten valtioiden puuttumattomuuden tuon valtion asioihin merkityksessä. Samalla eurooppalaisessa tietoisuudessa on jo parin sadan vuoden aikana liikkunut valtioon likeisessä suhteessa oleva käsitepari: kansa ja kansakunta. Kansa valtiossa - valtion valtiokansana - on valtiollisen oikeusjärjestyksen luomiseen käytettävän kompetenssi-kompetenssin ylin haltija, jonka toimintavapaus ilmentää valtion itsemääräämisoikeutta. Kansakunta on puolestaan identiteettiyksikkö, joka on muodostanut tai pyrkii muodostamaan valtion kuten esimerkiksi Miroslav Hroch on kirjoituksissaan kuvannut. Oikeuden maailmassa kansa ja kansakunta niinä yksikköinä, jotka käyttävät valtiossa poliittista valtaa ja ovat julkisen vallankäytön oikeita lähteitä, koostuvat valtion kansalaisista ja vain näistä kansalaisista. Tarkastelen alustuksessani näin muodostuneen valtion itsemääräämisoikeutta ja sen rajoja. Kiinnitän huomioni ihmisoikeuksien, suojeluvastuun periaatteen, alkuperäiskansojen aseman, valtion laittoman liittämisen ja valtioseuraannon ympärillä käytyyn keskusteluun hahmotellessani valtion itsemääräämisoikeuden rajoja.

Itsemääräämisoikeuden suhde muihin oikeuksiin

Paul Tiensuu

Yksilön itsemääräämisoikeutta on pidetty modernin yhteiskunnan perustavana vapautena, mutta toisaalta sitä ei ole yleensä erikseen määritetty ihmisoikeussopimuksissa tai perustuslaeissa. Usein itsemääräämisoikeus on sen sijaan tulkittu sisältyväksi muihin oikeuksiin. Se, miten tämä tapahtuu, on vaihdellut.

Lähes poikkeuksetta, kun kirjallisuudessa pyritään määrittämään itsemääräämisoikeus positiivisesti, kyse on kansan itsemääräämisoikeudesta, suvereniteetista. Myös yksilön itsemääräämisoikeudesta saatetaan puhua kansainvälisen oikeuden termein, yksilön suvereniteettina. Yleensä se kuitenkin nousee esille vain hoitoa tai elämän loppua koskevien päätösten yhteydessä, kun jonkin yleisesti myönnetyn perusoikeuden katsotaan voivan antaa yksilölle oikeuden tehdä tämä päätös itse, ja tätä oikeutta joko on rikottu tai katsotaan voitavan rajoittaa jonkin toisen perustavan oikeuden nojalla.

Tässä artikkelissa olen kiinnostunut itsemääräämisoikeuden suhteesta muihin oikeuksiin ja tämän suhteen merkityksestä itsemääräämisoikeuden määritelmälle. Jos itsemääräämisoikeus perustetaan toisille oikeuksille tai muotoillaan niiden osana, niin vaikuttaako se, miten itsemääräämisoikeus perustetaan muille oikeuksille siihen, millaisesta itsemääräämisoikeudesta on kyse? Teen ensin yleisluontoisen katsauksen erilaisiin tapoihin, millä itsemääräämisoikeuden olemassaoloa tai rajoittamista on perusteltu muiden oikeuksien avulla ja sitten tarkastelen, onko perusteluilla vaikutusta itsemääräämisoikeuden määritelmälle tai sen teoreettiselle yleistettävyydelle.

Puhujat

Aalto-Heinilä, Maija

Yliopistonlehtori, oikeusfilosofia
Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto
maija.aalto@uef.fi

Hakkarainen, Jenni

Nuorempi tutkija, prosessioikeus
Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
jenni.hakkarainen@helsinki.fi

Häyry, Matti

Johtamisen filosofian professori, soveltava filosofia
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu
matti.hayry@aalto.fi
<https://people.aalto.fi/matti.hayry>

Korhonen, Oskari

yliopisto-opettaja, sosiaalioikeus
Hyvinvointioikeuden instituutti, oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto
oskari.korhonen@uef.fi
www.uef.fi/web/oikeustieteet/hyvinvointioikeus

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna

Yliopistonlehtori, Vanhuusoikeus
Oikeustieteiden laitos, Hyvinvointioikeuden instituutti, Itä-Suomen yliopisto
anna.maki-petaja-leinonen@uef.fi

Nieminen, Liisa

Lääkintä- ja bio-oikeuden yliopistonlehtori, valtiosääntöoikeus
Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
liisa.nieminen@helsinki.fi

Nikumaa, Henna

Yliopisto-opettaja, vanhuusoikeus
Oikeustieteiden laitos, Hyvinvointioikeuden instituutti, Itä-Suomen yliopisto
henna.nikumaa@uef.fi

Noponen, Niko

VTT, TM, käytännöllinen filosofia
Kuopion taidelukio Lumit
niko.noponen@koti.fimnet.fi
[https://tuhat.helsinki.fi/portal/fi/persons/niko-noponen\(001a68f6-28ae-485c-b9f9-f3df61320a07\)/publications.html?page=0](https://tuhat.helsinki.fi/portal/fi/persons/niko-noponen(001a68f6-28ae-485c-b9f9-f3df61320a07)/publications.html?page=0)

Poikonen, Heidi

HTM, Sosionomi (AMK)
Sosiaalioikeuden yliopisto-opettaja, tohtorikoulutettava
UEF, oikeustieteiden laitos ja yhteiskuntatieteiden laitos
heidi.poikonen@uef.fi

Pollari, Kirsi

Tohtorikoulutettava
Lastensuojelun Keskusliitto / Oikeustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto
kirsi.pollari@lsl.fi

Rautiainen, Pauli

professori, oikeustiede
oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto
pauli.rautiainen@uef.fi

Tiensuu, Paul

Nuorempi tutkija, oikeusteoria
Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
paul.tiensuu@helsinki.fi